

Шевченко О.І. Лекція (тези)

КОГНІТИВНО-СЕМІОТИЧНЕ ПІДГРУНТЯ СМИСЛОУТВОРЕННЯ: КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ, СЕМІОЗИС І СЕМІОТИЗАЦІЯ

Семіотизація у перебігу пізнавальної діяльності, зокрема у процесі концептуалізації світу, виступає як означення ділянок довкілля. Семіотизація або означення фрагментів дійсності є іманентною складовою концептуалізації світу і постає як одна із форм здійснення концептуалізації [Див. 2, с. 109]. Семіотизація і семіозис є близькими за змістом поняттями, що охоплюють спектр значень, пов'язаних із утворенням знаків і означуванням [Див., наприклад, 3, с. 154, 259; 5, с. 8]. Проте, якщо їх розглядати через призму когнітивно-семіотичного підходу, то між ними можна углядіти суттєві відмінності. Так, поняття “семіотизація” як мисленнєва операція є ближчою до когнітивістики, ніж семіотики. А семіозис є скоріше приналежністю суто знакової теорії.

У цьому контексті важливо зазначити, що семіотизація розглядається нами як мовленнєво-мисленнєва операція, якій притаманна природна глибинна (неявна, імплікована) сутність. Вона являє собою телеологічно зумовлену операцію атрибуції значення об'єктам чи явищам дійсності у свідомості індивідуума і може здійснюватись довільно чи мимовільно (напівсвідомо, інтуїтивно). Тобто, на наш погляд, це поняття є ближчим до царини інтенційно налаштованої свідомості.

Семіозис ми тлумачимо як наслідок селективного означення (семіотизації) фрагментів дійсності, як суто знаковий процес семіотично опосередкованих стосунків між елементами семіотичного універсуму. Він нами розглядається, безумовно, як споріднене із семіотизацією і невіддільне від семіотизації поняття. Але, на відміну від мотиваційно зумовленої семіотизації як мовленнєво-мисленнєвого процесу, семіозис нами кваліфікується як результат афективно-мотиваційного осмислення дійсності, котрий виводить перебіг глибинних мисленнєвих процесів семіотизації на експліцитний рівень.

До процесу семіотизації довкілля залучаються глибинні механізми організації

смысловой структуры, котрі “формується у корі (головного мозку) під впливом невербальних і вербальних імпульсів..., утворюючи комплекс зв’язків, що характеризуються цілісністю, симультанністю” [1, с. 143]. Симультанні аспекти смислоутворення виявляються у так званому “смысловому синтаксисі” або “смысловому синтаксуванні”. Вони можуть не виводитись на поверхню – не вербалізуватися, проте їх реальне існування доведене експериментально за допомогою технічних засобів. Відтак, глибинні процеси смислоутворення мають як матеріальну основу у вигляді “нейрохімічного субстрата”, нервових клітин, так і психологічне підґрунтя у формі внутрішніх “слідів” (пам’яті, уявлення тощо). Вони є предметом досліджень у нейрофізіології і “фіксуються осцилографами” [1, с. 143].

В нейролінгвістиці глибинні механізми смислоутворення, пов’язані з образним мисленням або з образною системою кодування, відносять до складних форм логіко-граматичної організації мовлення, що ґрунтуються на “операціях зближення мовних утворень на основі симультанної (селективної) організації” [4, с. 210]. Вихід на “поверхневі структури”, тобто на рівень лексико-граматичного оформлення думки здійснюється у вигляді переходу (перекодування) з образного коду на мовну систему кодування, внаслідок чого і відбувається так званий процес “вербалізації”.

Література

1. Горелов И.Н. Вопросы теории речевой деятельности. Психолінгвістические основы искусственного интеллекта / И.Н. Горелов / [отв. ред. И.Я. Сильдмяэ]. – Таллин: “Валгус”, 1987. – 196 с.
2. Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс / В.И. Карасик. – М.: Гнозис, 2004. – 389 с.
3. Лотман М.Ю. Семиосфера / М.Ю. Лотман / [ред. Н.Г. Николаюк, Т.А. Шпак]. – СПб.: “Искусство-СПБ”, 2000. – 704 с.
4. Лурия А.Р. Проблемы и факты нейролінгвістики / А.Р. Лурия // Теория речевой деятельности: Проблемы психолінгвістики. – М.: Наука, 1968. – С. 198 – 219.
5. Никитин М.В. Предел семиотики / М.В. Никитин // Вопросы языкознания. – 1997. – № 1. – С. 3 – 14.

